

KINH NGHIỆM PHÒNG, CHỐNG RỬA TIỀN CỦA MỘT SỐ QUỐC GIA TRÊN THẾ GIỚI VÀ BÀI HỌC CHO VIỆT NAM

Vũ Văn Thực¹

TÓM TẮT

Rửa tiền đang là một trong những vấn nạn của nhiều quốc gia trên thế giới, được thực hiện với nhiều thủ đoạn tinh vi và khó kiểm soát. Rửa tiền không những chỉ ảnh hưởng xấu đến sự lành mạnh về lưu thông tiền tệ của một quốc gia mà còn ảnh hưởng xấu đến sự phát triển kinh tế - xã hội cũng như uy tín, vị thế của quốc gia trên trường quốc tế. Do đó việc nghiên cứu kinh nghiệm phòng, chống rửa tiền của các quốc gia trên thế giới, qua đó rút ra bài học kinh nghiệm có giá trị tham khảo đối với Việt Nam là vấn đề có tính thời sự trong mọi thời kỳ.

Từ khóa: Kinh nghiệm, phòng chống rửa tiền

1. Đặt vấn đề

Ngày nay, hoạt động rửa tiền với nhiều thủ đoạn ngày càng tinh vi và khó kiểm soát đang là vấn nạn của nhiều quốc gia trên thế giới. Những quốc gia đang phát triển, có hệ thống luật pháp chưa thực sự hoàn chỉnh như Việt Nam là môi trường thuận lợi cho các loại tội phạm rửa tiền hoạt động. Khi một quốc gia có hoạt động rửa tiền phát triển sẽ dẫn đến những bất ổn trong hoạt động tiền tệ, tỷ giá, lãi suất, làm cho hệ thống tài chính suy yếu, ảnh hưởng xấu đến hoạt động đầu tư của quốc gia. Hoạt động rửa tiền còn bóp méo các số liệu thống kê, từ đó gây khó khăn cho việc hoạch định chính sách, giảm hiệu quả của công cụ chính sách tài khóa, tiền tệ của chính phủ, đồng thời kích thích các hành vi tội phạm như: buôn bán ma túy, trốn thuế, tham ô, mua bán nội gián, gian lận thương mại, đặc biệt còn ảnh hưởng lớn đến vị thế, uy tín của một quốc gia trên trường quốc tế. Đắt nước

ta đang trong quá trình mở cửa sâu rộng với nền kinh tế thế giới, bên cạnh những thuận lợi còn phải đối mặt với không ít khó khăn, thách thức, trong đó hoạt động rửa tiền là một trong những thách thức không nhỏ, nếu không có giải pháp phù hợp để phòng, chống sẽ là cơ hội cho bọn tội phạm rửa tiền tìm đến. Do đó, tìm ra giải pháp hữu hiệu nhằm phòng, chống rửa tiền là một trong những vấn đề có tính cấp thiết trong giai đoạn hiện nay.

2. Khái niệm về rửa tiền

Có nhiều khái niệm khác nhau về rửa tiền, theo cách hiểu phổ biến nhất thì rửa tiền là hành động chuyển lợi nhuận thu được từ những hoạt động phạm pháp sang lợi nhuận hợp pháp; phạm vi rửa tiền do buôn bán ma túy thường được coi là kiếm được rất nhiều lợi nhuận bất hợp pháp, một số hoạt động khác như: buôn lậu vũ khí, buôn lậu những tác phẩm nghệ thuật bị đánh cắp, buôn bán bộ phận người, bí mật hạt

¹ Agribank Chi nhánh Tân Bình, TP. Hồ Chí Minh
Email: thucq6nhno@yahoo.com

nhân, vũ khí; việc sử dụng tiền của những tổ chức khủng bố, bắt cóc tống tiền, những giao dịch tài chính bất hợp pháp để trốn tránh những luật pháp quốc tế [1].

Một thuật ngữ khác về khái niệm rửa tiền, đó là “chuyển trốn tư bản” hay còn gọi là “vốn bay” (flight capital). Đây là vốn được rút một cách cấp tốc khỏi một nước do sự mất lòng tin vào chính phủ khi tại nước đó xảy ra những biến động về kinh tế, chính trị. Một khái niệm khác được hiểu là “tiền nóng”, tiền được chuyển từ một địa điểm này đến một địa điểm khác do sự lo ngại về các chính sách của chính phủ. Trong nhiều trường hợp, rất khó có thể phân biệt tiền hợp pháp và tiền bất hợp pháp. Những bộ phận hợp pháp của “vốn bay” thường là những dòng tiền sau thuế từ một quốc gia này sang một quốc gia khác và nó thường được ghi vào trong sổ sách và được lưu giữ để báo cáo. Trong khi những bộ phận hợp pháp này thường được chuyển đi một cách an toàn, công khai thì những bộ phận bất hợp pháp của “vốn bay” thường được che giấu đi [1].

3. Kinh nghiệm phòng, chống rửa tiền của một số quốc gia trên thế giới

3.1. Kinh nghiệm từ Mỹ

Mỹ là một quốc gia có nền kinh tế phát triển nhất trên thế giới, bên cạnh đó nước Mỹ cũng là một nước có hệ thống luật pháp hoàn chỉnh, mọi cá nhân, tổ chức đều phải tuân thủ các quy

định của pháp luật, hệ thống pháp luật về phòng, chống rửa tiền là một trong những ví dụ ấy. Ở Mỹ, luật pháp về phòng, chống rửa tiền được xây dựng rất chặt chẽ, theo đó các định chế tài chính và nhân viên của họ đều phải tuân thủ nghiêm ngặt. Ngay từ những năm 1970, nước Mỹ đã ban hành Luật Bí mật ngân hàng (BSA) và các quy tắc. Đây là một đạo luật được các chuyên gia về luật đánh giá rất cao, mục đích của bộ luật này được xây dựng nhằm tạo hành lang pháp lý để điều tra tội phạm rửa tiền, trốn thuế, buôn lậu... Về cơ bản, luật phòng, chống rửa tiền ở Mỹ quy định một số nội dung cơ bản sau:

Thứ nhất, các tổ chức tài chính phải báo cáo cho cơ quan có thẩm quyền và phải lưu giữ tất cả các chứng từ liên quan đến giao dịch trên 10.000 USD. Sau này luật được sửa đổi, cho phép các cơ quan chức năng có thể hạ thấp mức chuẩn 10.000 USD trong các cuộc điều tra nếu thấy cần thiết [2].

Thứ hai, luật phòng, chống rửa tiền tại Mỹ quy định cụ thể nghĩa vụ của các cá nhân và tổ chức, trường hợp cá nhân hoặc tổ chức khi phát hiện các đối tượng tham gia vào bất kỳ hoạt động rửa tiền nào phải báo cáo cho cơ quan có thẩm quyền. Đây là một trong những căn cứ để tịch thu, sung quỹ tiền và tài sản có liên quan đến hoạt động rửa tiền của các đối tượng phạm tội.

Thứ ba, trường hợp các cá nhân không tuân thủ những quy tắc và luật lệ

liên quan đến hoạt động phòng, chống rửa tiền thì có thể xử lý về mặt dân sự, hoặc hình sự, tùy vào mức độ vi phạm nặng hay nhẹ làm căn cứ xử lý. Về mặt dân sự, người vi phạm sẽ bị phạt nặng, số tiền phạt có thể lên đến 250.000 USD. Về mặt hình sự có thể phạt tù đến 5 năm tù giam. Hoặc cả hai hình thức [2].

Thứ tư, các nhân viên ngân hàng phải tuân thủ Luật Bí mật ngân hàng. Trong trường hợp cố tình vi phạm những quy định về báo cáo và lưu giữ chứng từ của BSA, nhân viên ngân hàng có thể bị phạt tới 100.000 USD.

Thứ năm, căn cứ tình hình thực tế trong từng thời kỳ, các quy định về phòng, chống rửa tiền tại Mỹ được chỉnh sửa, bổ sung cho phù hợp với những thay đổi của tội phạm rửa tiền.

3.2. Kinh nghiệm từ Anh

Thấy được tầm quan trọng của việc phòng, chống rửa tiền, ngay vào cuối những năm 1990, nước Anh đã ban hành nhiên văn bản hướng dẫn cho hệ thống ngân hàng về phòng, chống rửa tiền. Ngoài ra, nước Anh còn ban hành khá nhiều các quy định cũng như luật lệ khác liên quan đến phòng, chống rửa tiền. Chẳng hạn Luật Chống buôn bán ma túy năm 1986 cho phép cảnh sát có quyền điều tra những tài sản đáng ngờ có liên quan đến ma túy, phong tỏa và khi có chứng cứ sẽ tịch thu những tài sản này. Luật Phòng, chống khủng bố năm 1987 quy định sẽ kết tội những người sử dụng hoặc sở hữu quỹ khủng

bố. Luật Hình sự (Hợp tác quốc tế) năm 1990 cho phép kết tội những người che giấu, biến thủ, chuyển nhượng hoặc vận chuyển những tài sản hoặc giúp đỡ người khác làm việc đó khi biết hoặc nghi ngờ những tài sản do phạm tội buôn bán ma túy mà có. Luật Hình sự năm 1993 mở rộng quyền lực của tòa án trong việc kết tội rửa tiền như một tội phạm hình sự. Các quy định phòng, chống rửa tiền tại Anh có một số điểm chính sau:

Thứ nhất, hướng dẫn cách thức xác nhận thông tin cá nhân, trong đó hộ chiếu là một trong những hình thức được ưu tiên, ngoài ra các hình thức khác cũng được chấp nhận như thẻ nhân viên, bằng lái xe.

Thứ hai, ngân hàng phải đích thân nhận dạng tất cả các khách hàng bằng mọi cách có thể, kể cả gặp mặt trực tiếp. Các ngân hàng đều phải lưu giữ tất cả chứng từ giao dịch, thời gian lưu giữ tối thiểu là 6 năm, đây là một trong những căn cứ để phục vụ công tác điều tra khi các đối tượng bị phát hiện có dấu hiệu rửa tiền.

Thứ ba, trường hợp các tổ chức và cá nhân không tuân theo những hướng dẫn của luật và quy định về phòng, chống rửa tiền sẽ dẫn tới những trách nhiệm pháp lý. Trường hợp nhân viên vi phạm những quy định về sự bảo mật của khách hàng thì phải chịu trách nhiệm pháp lý dân sự theo quy định của luật pháp.

Thứ tư, các nhân viên của các định chế tài chính phải có nghĩa vụ hợp tác toàn diện với các cơ quan pháp luật và phải có nghĩa vụ thông báo trước cho các cơ quan có thẩm quyền tất cả các giao dịch đáng ngờ. Bên cạnh đó, các ngân hàng là chủ thể chính, các tổ chức tài chính khác như các công ty bảo hiểm, tổ chức môi giới cũng phải tuân thủ theo hướng dẫn này.

Thứ năm, luật pháp nước Anh cho phép cảnh sát có quyền điều tra những tài sản nghi ngờ có liên quan đến hoạt động mua bán ma túy và có quyền phong tỏa, nếu có chứng cứ sẽ tịch thu những tài sản bất hợp pháp này.

Thứ sáu, có quyền kết tội những người cố tình che giấu, biến thủ, chuyển nhượng hoặc vận chuyển tài sản, hoặc giúp đỡ người khác làm việc đó khi biết hoặc nghi ngờ những tài sản do phạm tội buôn bán ma túy mà có, coi tội rửa tiền như tội phạm hình sự.

Thứ bảy, hệ thống lưu trữ chứng từ luôn được nghiên cứu để cải thiện một cách tốt nhất, có những giải pháp để ngăn chặn kịp thời những hành động đáng ngờ. Các ngân hàng xây dựng kế hoạch và thực hiện tập huấn để nhân viên tuân thủ các luật lệ một cách chủ động và có thể nhận biết, báo cáo các hành động rửa tiền cho các cơ quan chức năng [2-3].

3.3. Kinh nghiệm từ Úc

Thứ nhất, luật pháp Úc quy định cụ thể bất kỳ giao dịch tiền tệ nào tương

đương hoặc lớn hơn 10.000 USD đều phải báo cáo các cơ quan có thẩm quyền.

Thứ hai, các giao dịch không phải báo cáo bằng cách thủ công mà được truyền tự động đến cơ quan giao dịch tiền tệ của quốc gia.

Thứ ba, tại Úc, luật chống rửa tiền quy định cụ thể nghĩa vụ của mỗi tổ chức, cá nhân. Trường hợp phát hiện có sự tham gia vào bất kỳ hoạt động rửa tiền nào các tổ chức, cá nhân phải báo cáo cơ quan nhà nước có thẩm quyền. Trường hợp xác định là giao dịch rửa tiền thì coi đây là căn cứ để tịch thu, sung công quỹ tiền và tài sản liên quan đến hoạt động rửa tiền.

Thứ tư, trường hợp các cá nhân của các tổ chức tín dụng không tuân thủ những quy định về luật liên quan đến hoạt động phòng, chống rửa tiền sẽ bị xử lý theo quy định và có thể phải xử lý hình sự.

3.4. Kinh nghiệm từ Singapore

Singapore là quốc gia có hệ thống luật pháp hoàn chỉnh và nghiêm ngặt bậc nhất khu vực Đông Nam Á. Do đó tỷ lệ tội phạm, trong đó tội phạm liên quan đến hoạt động rửa tiền, được xếp vào những nước thấp nhất trên thế giới. Ở Singapore, hành vi rửa tiền xuất hiện chủ yếu từ các yếu tố nước ngoài. Dưới đây là kinh nghiệm phòng, chống rửa tiền của quốc gia Đông Nam Á này [3-4].

Thứ nhất, xây dựng khung pháp lý khá đầy đủ và toàn diện để chống lại hoạt

động rửa tiền và tài trợ cho khủng bố. Đây là cơ sở pháp lý quan trọng bắt buộc các tổ chức và cá nhân phải tuân thủ.

Thứ hai, tăng cường giám sát các tổ chức tài chính nhằm phòng, chống hành vi rửa tiền và các hoạt động tài chính bất hợp pháp khác. Các ngân hàng thương mại phải bố trí quản lý cấp cao, có trình độ chuyên môn, có kinh nghiệm vào vị trí giám sát rủi ro nhằm đảm bảo thực thi đầy đủ và nghiêm ngặt các quy định về phòng, chống rửa tiền.

Thứ ba, xây dựng cơ chế ràng buộc từ cung cấp xử lý các thông tin, xử lý các tình huống, từ đó giúp các cơ quan của chính phủ có thể chế phối hợp chặt chẽ với nhau để phòng, chống rửa tiền từ các loại tội phạm; phân bổ các nguồn lực trên cơ sở nhạy cảm với rủi ro.

Thứ tư, đẩy mạnh công tác tuyên truyền nhằm nâng cao sự hiểu biết của khu vực tư nhân về các rủi ro về rửa tiền và tài trợ khủng bố, thúc đẩy một nền văn hóa tuân thủ.

Thứ năm, hành động quyết liệt để ngăn cản hành vi rửa tiền và ngăn chặn khủng bố bao gồm cả hành vi tội phạm nước ngoài. Làm gián đoạn việc buôn bán ma túy và các hành vi phạm tội nghiêm trọng khác để ngăn chặn sớm quá trình rửa tiền.

Thứ sáu, cung cấp hỗ trợ pháp lý các thông tin về rửa tiền qua các kênh chính thức và phi chính thức, kể cả chia sẻ thông tin tình báo.

Thứ bảy, thực hiện nghiêm chỉnh các tiêu chuẩn quốc tế về các quy định về phòng, chống rửa tiền, đặc biệt là khuyến nghị của Lực lượng Đặc nhiệm Tài chính quốc tế FATF (Financial Action Task Force).

4. Bài học cho Việt Nam

Một là hoàn thiện luật phòng, chống rửa tiền. Trên cơ sở đánh giá tính hiệu quả cũng như các bất cập trong phòng chống rửa tiền hiện nay và các thông lệ quốc tế để hoàn thiện luật phòng chống rửa tiền.

Hai là tăng cường phối hợp giữa các cơ quan nhà nước có liên quan để phòng chống rửa tiền nhằm nâng cao tính hiệu lực, hiệu quả của việc phòng chống rửa tiền, các cơ quan nhà nước như Ngân hàng Nhà nước, Hải quan, Công an, Bộ Tài chính, Bộ Công thương, Bộ Tư pháp, Bộ Xây dựng... [5] cần phối hợp chặt chẽ để hướng dẫn các văn bản pháp quy, kiểm tra chấp hành các biện pháp phòng, chống rửa tiền của các tổ chức, cá nhân thuộc các đối tượng rửa tiền, nghi ngờ rửa tiền; khi phát hiện cần có giải pháp phối hợp để giải quyết triệt để các vấn đề phát sinh.

Ba là quy định cụ thể số tiền giao dịch phải báo cáo phù hợp với điều kiện của Việt Nam. Trường hợp cần thiết các cơ quan chức năng có thể hạ chuẩn giá trị giao dịch để phục vụ điều tra, các giao dịch phải được tự động báo cáo đến cơ quan nhà nước có thẩm quyền. Các tổ chức tài chính lưu giữ tất cả giao

dịch phải báo cáo trong thời gian nhất định. Hoàn thiện hệ thống lưu giữ chứng từ, ngăn chặn kịp thời những hành động đáng ngờ; tập huấn các nhân viên để họ tuân theo các luật lệ ngân hàng một cách chủ động và có thể nhận biết, báo cáo các hành động rửa tiền.

Bốn là quy định rõ nghĩa vụ đối với các tổ chức, cá nhân phải có nghĩa vụ báo cáo các giao dịch đáng ngờ, sung ngay ngân sách nhà nước những giao dịch rửa tiền bị phát hiện.

Năm là phạt tiền nặng đối với những cá nhân che giấu hoạt động rửa tiền, trường hợp nghiêm trọng thì phải truy cứu trách nhiệm hình sự.

Sáu là nhân viên của các định chế tài chính có nghĩa vụ hợp tác vô điều kiện với cơ quan bảo vệ pháp luật, phải thông báo trước cho các cơ quan này các giao dịch đáng ngờ.

Bảy là cơ quan công an có quyền điều tra những tài sản đáng ngờ có liên quan đến ma túy, phong tỏa chúng và khi có chứng cứ sẽ tịch thu những tài sản này. Truy tố những người che giấu, biến thủ, chuyển nhượng hoặc vận chuyển những tài sản hoặc giúp đỡ người khác làm việc đó khi biết hoặc nghi ngờ những tài sản do phạm tội buôn bán ma túy mà có.

Tám là tuyên truyền, vận động các tổ chức, cá nhân về các rủi ro về rửa tiền, tài trợ khủng bố, giúp các tổ chức,

cá nhân hiểu rõ tác hại của rửa tiền, từ đó thúc đẩy một nền văn hóa tuân thủ pháp luật.

Chín là xây dựng các tiêu chuẩn và thực hiện nghiêm chỉnh các tiêu chuẩn quốc tế về các quy định về phòng, chống rửa tiền.

Mười là ứng dụng công nghệ thông tin hiện đại theo chuẩn mực và thông lệ quốc tế nhằm nâng cao năng lực phòng, chống rửa tiền của các ngân hàng thương mại.

Cuối cùng, các tổ chức tín dụng cần xây dựng cơ chế sàng lọc các giao dịch tiền mặt lớn và giao dịch tiền mặt nhiều lần liên tục; xây dựng báo cáo tự động để có thể báo cáo kịp thời trong nội bộ của các tổ chức tín dụng và các cơ quan quản lý.

Tóm lại phòng, chống rửa tiền là cuộc đấu tranh gian khổ, lâu dài đòi hỏi phải có sự vào cuộc của cả hệ thống chính trị và mọi người dân, từ đó mới có thể phát hiện, ngăn chặn và xử lý kịp thời các vụ việc có liên quan đến rửa tiền. Bài viết đã tìm hiểu kinh nghiệm của một số quốc gia trên thế giới về phòng, chống rửa tiền, qua đó rút ra bài học có giá trị tham khảo đối với Việt Nam. Hy vọng những bài học kinh nghiệm được rút ra sẽ tài liệu quý để các cơ quan chức năng tham khảo xây dựng, hoàn thiện các quy định về phòng, chống rửa tiền tại Việt Nam.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Lê Thị Mận & Nguyễn Thanh Giang (2015), “Phòng chống rửa tiền: những vấn đề còn nan giải”, *Tạp chí Phát triển và Hội nhập*, số 25, tr. 78-83
2. Văn Tạo & Kim Anh (2010), “Phòng chống rửa tiền: kinh nghiệm của các nước và bài học cho Việt Nam”, *Tạp chí Ngân hàng*, số 1, tr. 37-42
3. Nguyễn Thùy Thu Thảo (2017), “Hoạt động phòng, chống rửa tiền tại Ngân hàng Thương mại Cổ phần Ngoại thương Việt Nam”, Luận văn Thạc sĩ Kinh tế, Đại học Ngân hàng TP. Hồ Chí Minh
4. PV (2016), “Phòng chống rửa tiền: Nguyên nhân và giải pháp”, <http://tapchitaichinh.vn/viet-nam-chong-rua-tien,-tai-tro-khung-bo/phong-chong-rua-tien-nguyen-nhan-va-giai-phap-95373.html> (15/07/2017)
5. Mỹ Bình (2016), “Singapore mạnh tay trong cuộc chiến chống rửa tiền và tài trợ khủng bố”, <http://bnews.vn/singapore-manh-tay-trong-cuoc-chien-chong-rua-tien-va-tai-tro-khung-bo/29612.html> (28/06/2017)

**SOME EXPERIENCES IN PREVENTING MONEY LAUNDERING
OF SOME COUNTRIES IN THE WORLD AND LESSONS LEARNED
FOR VIETNAM**

ABSTRACT

Money laundering is one of the serious problems faced by many countries around the world. Today, money laundering has become so sophisticated that it is very difficult to control. Money laundering has not only adversely affected on a country's currency but also on the social-economy system as well as the prestige and status of the nation. Therefore, the study of anti-money laundering experience in some countries has never been so necessary, thereby drawing lessons for Vietnam to acquire.

Keywords: *Experience, prevention of money laundering*

(Received: 20/7/2017, Revised: 3/9/2017, Accepted for publication: 12/12/2017)